

«Είναι προφήτης του πατέρα Δία ο Απόλλωνας», λέει η Πυθία στην τραγωδία του Αισχύλου «Ευμενίδες» (στ. 19). Κι αυτό σημαίνει ότι οι χρησμοί της δεν είναι τίποτε άλλο από εντολές του Δία που ο Απόλλωνας τις μεταφέρει σ' εκείνη για να τις ανακοινώσει. Επομένως, η εντολή στον Ορέστη να σκοτώσει την Κλυταιμνήστρα προέρχεται από τον ίδιο τον Δία. Όμως, οι τύψεις άρχισαν να βασανίζουν τον μητροκτόνο αμέσως μετά τον φόνο της Κλυταιμνήστρας. Ήταν οι Ερινύες, οι Σεμνές Θεές, που ξεκίνησαν άγριο κυνηγητό. Είναι οι αρχαιότερες από τον Δία θεές, κόρες της Γης από το αίμα του Ουρανού που έσταξε επάνω της κατά τον ακρωτηριασμό του:

Οι Αληκτώ (αυτή που δεν παύει [λήγει] να κυνηγά τους κακούς), Τισιφώνη (αυτή που τιμωρεί τον φόνο) και Μέγαιρα (μοχθηρή). Έχουν φρικιαστική όψη με φίδια αντί για μαλλιά, ενώ από τα μάτια τους βγαίνει αίμα. Οι αρχαίοι της φαντάζονταν να κρατούν δάδες αναμμένες, με τις οποίες μαστίγωναν τα θύματά τους.

Τρελαμένος από το βασάνισμα της ψυχής του, Ο Ορέστης φτάνει στους Δελφούς και σπεύδει να αγκαλιάσει τον «ομφαλό», τον ιερό βράχο του Απόλλωνα. Πίσω του κατέφθασαν οι τρεις Ερινύες αλλά το ιερό περιβάλλον του νέου θεού τις έκανε να αποκοιμηθούν. Έτσι, πρόσκαιρα, η ψυχή του Ορέστη καταπραΰνεται. Ο ήρωας ικετεύει τον θεό να τον εξαγνίσει από τον φόνο. Εκείνος άλλωστε τον πρόσταξε να τον διαπράξει.

Ο Απόλλωνας δηλώνει ότι θα τον προστατεύσει. Και του εξηγεί ότι πρέπει να φύγει για την Αθήνα. Όσο να φθάσει εκεί, θα υποφέρει, καθώς οι Ερινύες θα τον κυνηγούν, αλλά στην πόλη της Παλλάδας θα έχει τίμια δίκη και θα αθωωθεί. Ο ίδιος ο θεός θα είναι εκεί και θα φροντίσει γι αυτό με τη μαρτυρία του. Ταυτόχρονα, ο Απόλλωνας ζητά από τον Ερμή να φροντίσει τον ικέτη του, όσο να γίνουν όλα αυτά.

Ο Ορέστης αποχωρεί, ενώ οι Ερινύες συνεχίζουν τον ύπνο τους. Και είναι το φάντασμα της Κλυταιμνήστρας που με κόπο προσπαθεί να τις ξυπνήσει. Η κορυφαία του χορού, αρχηγός των Ερινύων, μουγκρίζει στον ύπνο της: «Λαβέ, λαβέ, λαβέ, λαβέ, φράζου» (πιάσε, πιάσε, πιάσε, πιάσε, πρόσεχε). Το θήραμα όμως έχει ξεφύγει. Ξυπνούν και το αντιλαμβάνονται. Και ρίχνονται στον Απόλλωνα που προστάτευσε τον μητροκτόνο: «Τέτοια κάνουν οι νεότεροι θεοί που κυβερνούν χωρίς δικαιοσύνη».

Ο Απόλλωνας τις διώχνει από το ιερό του. Οι διαξιφισμοί ανάμεσα στον θεό και τις Τύψεις είναι διαφωτιστικοί. Ο Απόλλωνας τις κατηγορεί για μεροληψία. Κυνηγούν τον μητροκτόνο, ενώ αφήναν ατιμώρητη τη συζυγοκτόνο. «Ουκ αν γένοιθ' όμαιμος αυθέντης φόνος» (στ. 212, «δεν έχυσε αυτή το ίδιο της το αίμα»), απαντά ο χορός των Ερινύων.

Με όλα αυτά, ο Ορέστης έχει φθάσει στην Αθήνα κι έχει αγκαλιάσει το άγαλμα της Αθηνάς. Οι Ερινύες τον προλαβαίνουν. Ο Ορέστης παρακαλά την Αθηνά να τον βοηθήσει. Οι Ερινύες του το ξεκόβουν: «Ούτε ο Απόλλωνας ούτε η δύναμη της Αθηνάς θα σε σώσουν».

Όντως η Αθηνά δεν μπορεί να τον σώσει. Του δίνει δίκιο αλλά αδυνατεί να πάει ενάντια στις Ερινύες. Η λύση που δίνει, είναι μια δίκη. Θα ιδρύσει ένα δικαστήριο, θα διαλέξει τους πιο κατάλληλους για δικαστές κι αυτοί θα δικάσουν κατά συνείδηση, χωρίς να παραβούν τον όρκο τους. Με άλλα λόγια, η Αθηνά εγγυάται ότι οι δικαστές που θα επιλέξει, δεν θα πέσουν έξω στην κρίση τους παρ' όλο που θα δικάσουν σύμφωνα με τη συνείδησή τους κι όχι σύμφωνα με τον νόμο (καθώς σε μια τέτοια περίπτωση ουσιαστικά θα παρέβαιναν τον όρκο τους). Και είναι ο Άρειος Πάγος το νέο δικαστήριο που η Αθηνά ιδρύει. Με την ίδια πρόεδρο. Και με την ισοψηφία να βαραινει υπέρ του κατηγορουμένου.

Η αγανάκτηση των Ερινύων ξεσπά όταν βλέπουν να καταφθάνει ο θεός Απόλλωνας, όχι μόνο μάρτυρας υπεράσπισης του Ορέστη αλλά και ως εκπρόσωπος του Δία. Ανακρίνουν τον Ορέστη για να στεριώσουν τις εναντίον τους κατηγορίες. Απολογείται αυτός ότι σκότωσε για να τιμωρήσει τους φονιάδες του πατέρα του. Με θεϊκή εντολή. Ο Απόλλωνας επιβεβαιώνει. Οι Ερινύες επανέρχονται στο ότι «έχυσε το αίμα της μητέρας του, δικό του αίμα». Ο Απόλλωνας απαντά:

«Το παιδί δεν το γεννά η μητέρα. Αυτή μόνο το σπέρμα τρέφει, αυτό που κυοφορεί. Το παιδί το γεννά ο άνδρας, ενώ η γυναίκα φυλάει τον σπόρο. Απόδειξη η παρευρισκόμενη Αθηνά, θεά που γεννήθηκε χωρίς τη μεσολάβηση μητέρας».

Ακολουθεί η διαδικασία της ψηφοφορίας των δικαστών, ενώ οι Ερινύες δεν παραλείπουν να απειλούν τα κακά που περιμένουν την πόλη, αν η απόφαση είναι ενάντια στις θελήσεις τους. Ο Απόλλωνας, αντίθετα, τους υπενθυμίζει ότι η πόλη θα πάει ενάντια στη θέληση του Δία, αν καταδικαστεί ο Ορέστης. Ψηφίζει και η Αθηνά. Φανερά, υπέρ του Ορέστη. Έπειτα, η θεά καταμετρά τις ψήφους και αναγγέλλει: Ισοψηφία. Αθώς ο Ορέστης!

Οι Ερινύες θρηνούν ότι καταπατήθηκαν αρχαίοι νόμοι και πως εξευτελίστηκαν οι ίδιες. Η Αθηνά απαντά ότι δεν νικήθηκαν. Το αποτέλεσμα ήταν ισόπαλο. Απλά, η ισοψηφία ευνοεί τον κατηγορούμενο. Θα δεχτεί τις Σεμνές Θεές με τιμές στην πόλη της, την Αθήνα. Προστάτισες. Της πόλης, των ανθρώπων της, των σπαρτών και των καρπών της γης. Οι μισητές Ερινύες θα μετατραπούν σε ευλογημένες και τιμημένες Ευμενίδες. Σ' αυτό το νέο τους όνομα είναι αφιερωμένος ο τίτλος της τραγωδίας.

(τελευταία επεξεργασία, 25 Απριλίου 2022)